

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา

ม.๕

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ศ.ดร.วิทย์ วิศทเวทย์
ศ.พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก

ผู้ตรวจ

ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ
รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก
ผศ.สุริวัตร จันทรโสภา

บรรณาธิการ

นายสมเกียรติ ภูระหงษ์

www.aksorn.com

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย

บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจก. จำกัด
142 ถนนตะนาว เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทร. 0 2622 2999 (อัตโนมัติ 20 คู่สาย)

พิมพ์ที่ : บริษัท ไทยร่มเกล้า จำกัด โทร. 0 2903 9101-6

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามมิให้ทำซ้ำ กัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา สแกน จำลองมาจากต้นฉบับ หรือแปลเป็นรูปแบบอื่น
ในการ์ดต่าง ๆ ทั่วทั้ง ไร้นี้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และห้ามใช้หรือดัดแปลงซ้ำส่วนใดส่วนหนึ่ง
เพื่อวัตถุประสงค์ในการฝึก พัฒนา เทคโนโลยีระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือระบบเทคโนโลยีอื่น ๆ

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-606-122-2

รหัสสินค้า ๓๕๑๓๐๐๖

คำนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมายาวนาน วิถีชีวิตวัฒนธรรมของสังคมไทยมีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา และในปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมจากภายนอก ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่เยาวชนจะต้องศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา เพื่อจะได้เห็นคุณค่า ตระหนักในความสำคัญอันนำไปสู่ความร่วมมือในการสืบทอดและทำนุบำรุงรักษา และสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

ในการเรียบเรียงหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.๕ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เล่มนี้ได้จัดทำตามตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย พุทธประวัติ หลักธรรมทางศาสนาและการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและสังคม การปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี วันสำคัญทางศาสนาและศาสนพิธี ตลอดจนมีความเข้าใจประวัติศาสดาและคำสอนของศาสนาอื่น ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีการระบุตัวชี้วัดระหว่างทาง **ตัวชี้วัดปลายทาง** แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อบรรลุสมรรถนะสำคัญ และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.๕ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เล่มนี้จะเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน ให้ความรู้และช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ให้บรรลุตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ทุกประการ

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ประวัติและลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา..... ๑

- ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา ๒
- หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ ๔
- การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา และการคิดแบบวิทยาศาสตร์ ๘
- พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกหัดอบรมตนและการพึ่งพาตนเอง ๑๑
- พระพุทธศาสนามุ่งอิสรภาพ ๑๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

พุทธประวัติ พระสาวก ศาสนิกชนตัวอย่าง และชาดก..... ๑๕

- พุทธประวัติ ๑๖
- ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ๒๓
- ศาสนิกชนตัวอย่าง ๓๓
- ชาดก ๔๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา..... ๕๑

- พระรัตนตรัย ๕๒
- อริยสัจ ๔ ๕๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

พระไตรปิฎกและพุทธศาสนสุภาษิต..... ๗๕

- พระไตรปิฎก ๘๐
- พุทธศาสนสุภาษิต ๘๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ๕๗

- หน้าที่ชาวพุทธ ๕๘
- มารยาทชาวพุทธ ๑๐๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

ศาสนพิธี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ๑๐๙

- ศาสนพิธี พิธีกรรมและงานพิธี ๑๑๐
- การสวดมนต์ของนักเรียน ๑๑๑
- พิธีบรรพชาอุปสมบท ๑๑๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

การบริหารจิตและเจริญปัญญา ๑๒๓

- การบริหารจิต ๑๒๔
- การเจริญปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ ๑๓๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา ๑๓๕

- สภาพปัญหาในชุมชนและสังคมไทย ๑๓๖
- ธรรมะกับการแก้ปัญหา ๑๔๑
- แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ๑๔๕
- การสัมมนาและเสนอแนะแนวทางในการดำรงรักษาพระพุทธศาสนา ๑๕๐
- การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัทในสังคมไทย ๑๕๑
- การปลูกจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในสังคมพุทธ ๑๕๒

หน่วยการเรียนรู้พิเศษ

หลักธรรมทางศาสนาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ๑๕๗

- ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ๑๕๘
- หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของศาสนาคริสต์ ๑๕๙
- หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของศาสนาอิสลาม ๑๖๓
- หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๑๖๘
- หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของศาสนาอื่น ๑๖๙

บรรณานุกรม ๑๗๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ประวัติและลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา

หลักการคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้มอบให้แก่ชาวโลกถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นสัจธรรมอันยิ่งใหญ่ เป็นหลักความจริง มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ซึ่งทำให้สังคมชาวพุทธเป็นสังคมที่ยอมรับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ ทำให้เกิดการประนีประนอม สังคมจึงสงบสุข

พระพุทธศาสนามีหลักการคำสอนที่ดีถือว่าเป็นหลักสากล มีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล การใช้สติปัญญา ทำให้บุคคลที่ยึดถือปฏิบัติ ดำเนินชีวิตอย่างมีกฎเกณฑ์ โดยอาศัยปัญญาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกคนดำรงมั่นในศีลธรรมอันดี

ตัวชี้วัด

- วิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด (ส ๑.๑ ม.๔-๖/๖)
- วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด (ส ๑.๑ ม.๔-๖/๗)
- วิเคราะห์การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพในทางพระพุทธศาสนาหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด (ส ๑.๑ ม.๔-๖/๘)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

- ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
- หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์
- การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์
- พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกหัดอบรมตน การพึ่งพาตนเอง และการมุ่งอิสรภาพ

๑. ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธรศาสนา

ประธานาธิบดีเอบราแฮม ลิงคอล์น (Abraham Lincoln) แห่งสหรัฐอเมริกา ได้แสดงวาทะเกี่ยวกับคำว่าประชาธิปไตยไว้ว่า “เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” จากวาทะดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของประชาธิปไตยได้อย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นการปกครองที่ถือว่าบุคคลทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกฐานะ และทุกอาชีพ มีเสรีภาพ สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ต่อสังคมและบ้านเมืองเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการปกครอง และการดำเนินชีวิต

โดยทั่วไปถือว่า นครรัฐกรีกเป็นต้นกำเนิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเริ่มต้นจากที่โซลอน (Solon) (๕๙๔ ปีก่อน ค.ศ.) ได้แก้ไขรัฐธรรมนูญจัดตั้งศาลประชาชนขึ้น ต่อมาแอนติสเทนีส (Antisthenes) (๕๐๙ ปีก่อน ค.ศ.) ได้แก้ไขรัฐธรรมนูญของนครรัฐกรีกอีก โดยให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้น และในยุคต่อมาเมื่อ ๔๖๑ ปีก่อน ค.ศ. เพริคลีส (Pericles) ได้แก้ไขลักษณะการเมืองการปกครองของนครรัฐให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เช่น ชาวกรีกทุกคนสามารถวิจารณ์การบริหารงานของผู้ปกครองนครรัฐได้โดยไม่ถือเป็นความผิด การตัดสินใจกระทำใดใช้วิธีลงมติแล้วทำตามเสียงข้างมาก ราชการนครรัฐถือเป็นเรื่องสำคัญที่ชาวเมืองสนใจและกระทำก่อนเรื่องส่วนตัว บุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีตำแหน่งฐานะสูงส่งเพียงไร ก็สามารถออกเสียงได้เพียง ๑ เสียง เท่าเทียมกับสามัญชนทั่วไป

ประเทศกรีซหรือนครรัฐกรีกในอดีต ได้ชื่อว่าเป็นที่ให้เกิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแห่งแรกของโลก

วิถีทางแบบประชาธิปไตยอย่างที่ปฏิบัติกันในนครรัฐกรีกนั้น ถ้าพิจารณากันอย่างถ่องแท้ โดยเปรียบเทียบกับพระพุทธรศาสนา ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า แท้จริงแล้วแนวคิดหรือวิธีปฏิบัติดังกล่าวมาข้างต้น ได้ก่อตั้งขึ้นในพระพุทธรศาณาก่อนประชาธิปไตยของกรีกนับเป็นเวลาหลายสิบปี โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวทางเอาไว้ เพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ดังคำกล่าวของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ นักปราชญ์ทางพระพุทธรศาสนาว่า “พระพุทธรศาสนาเป็นตัวอย่างแห่งลัทธิประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดของโลก มีหลักการและวิธีการอันทันสมัยมาจนทุกวันนี้”

ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธรศาสนา วิเคราะห์ได้ ดังนี้

๑.	พระพุทธเจ้า ประธาน ความเป็นใหญ่ แก่สงฆ์	เมื่อมีผู้มาขอบวชเพิ่มจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเลิกประทานการอุปสมบทด้วยพระองค์เอง ทรงประทานความเป็นใหญ่ให้พระสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท โดยพระสงฆ์เป็นผู้คัดเลือกและตรวจสอบคุณสมบัติผู้มาขอบวชกันเอง ในการทำพิธีอุปสมบท พระสงฆ์ต้องมีมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ ถ้ามีการคัดค้านถือว่าการอุปสมบทเป็นโมฆะ
๒.	พระพุทธเจ้า ทรงเคารพ พระสงฆ์	เมื่อประธานความเป็นใหญ่หรือความเป็นอธิปไตยให้แก่พระสงฆ์แล้ว พระองค์เองก็มีได้ถือว่าเป็นพระศาสดาผู้คอยชี้ขาด แต่พระองค์กลับเคารพมติสงฆ์ โดยเฉพาะในที่ประชุมสงฆ์ คือ ทรงรับฟังความคิดเห็นของพระสงฆ์อยู่เป็นปกติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของประชาธิปไตย
๓.	พระสงฆ์มีความ สำคัญยิ่งต่อ พระพุทธรศาสนา	พระสงฆ์มีความสำคัญกว่าพระศาสดาในฐานะปัจเจกชน จะเห็นได้จากการตรัสแนะนำนางปชาบดีโคตมีผู้นำอาหารมาถวายพระองค์ ให้ถวายพระสงฆ์แทนที่จะถวายพระองค์ (ม.อ. ๑๔/๗๐๗/๔๕๗) และตรัสไว้ในที่อื่นว่า “การถวายทานแก่พระพุทธเจ้ามีผลสู่การถวายแก่พระสงฆ์ไม่ได้” (อภ. นวก. ๒๓/๒๒๔/๔๐๗)
๔.	การทำกิจกรรม ของสงฆ์ถือเป็น สิ่งสำคัญ	กิจกรรมของสงฆ์ เช่น การประชุมทำอุโบสถสังฆกรรม (ประชุมฟังสวดปาฏิโมกข์หรือสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ) ทุกกึ่งเดือน เพื่อตรวจสอบทบทวนการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ภิกษุทุกรูปจะต้องเข้าประชุมพร้อมเพรียงกัน แม้ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว (พระอรหันต์หมดสิ้นกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่จำเป็นต้องทบทวนศีลของตนก็ได้) เพราะสังฆอาณา (อำนาจของสงฆ์) เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเคารพ
๕.	การตัดสินปัญหา ที่ความคิดเห็น ต่างกัน	การตัดสินปัญหาในที่ประชุมสงฆ์ที่ความคิดเห็นต่างกันจะต้องมีการลงคะแนนเพื่อดูว่าเสียงข้างมากไปทางไหน ให้ตัดสินโดยถือเอาเสียงข้างมากเป็นข้อยุติ วิธีนี้เรียกว่า “เยภยยลิกา”
๖.	ภิกษุทุกรูปมีสิทธิ ในการเข้าประชุม	ภิกษุทุกรูปมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นทั้งในทางคัดค้านและในทางเห็นด้วย
๗.	ภิกษุทุกรูปจะต้อง เข้าประชุม	หากเข้าประชุมไม่ได้ เช่น อาพาธ จะต้องมอบฉันทะไปประกาศแก่สงฆ์ว่า มาประชุมไม่ได้ ขอมอบฉันทะ คือ อนุญาตให้สงฆ์ทำการประชุมได้โดยความยินยอมของตน
๘.	กิจของพระภิกษุ ขณะประชุม	ถ้าภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีธุระด่วน เช่น สรีรกิจ (ขอไปถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ) จะลุกออกจากที่ประชุม ต้องให้ฉันทะ คือ อนุญาตให้ดำเนินการต่อไปได้โดยความยินยอมของตน เพื่อไม่ให้มีการพูดขึ้นภายหลังว่า สงฆ์ทำการบางอย่างลงไปโดยภิกษุรูปนี้ไม่เห็นด้วย
๙.	การทำสังฆกรรม พระสงฆ์ยึดถือ ประโยชน์สุขของ ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง	การยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมบนพื้นฐานของธรรมาธิปไตยและถือความถูกต้องยุติธรรมเป็นหลัก พระพุทธเจ้ามิได้ใช้อำนาจในฐานะพระศาสดาเข้ามาแทรกแซงหรือชี้นำแต่ประการใด

๒. หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ มีทั้งส่วนที่สอดคล้องและส่วนที่แตกต่างกัน ดังนี้

๒.๑ ความสอดคล้องกัน

หลักการของพระพุทธศาสนา เป็นหลักคำสอนที่เป็นความจริง มีเหตุมีผล โดยเฉพาะการสอนให้รู้จริงโดยการพิสูจน์ด้วยตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ที่เป็นหลักการสากล เห็นได้จากการยอมรับของคนทั่วไป ที่ไม่เชื่อการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่อาศัยสติปัญญาเป็นตัวตัดสินความจริง ดังนี้

๑) **ด้านความเชื่อ** วิทยาศาสตร์ถือหลักว่าก่อนจะเชื่ออะไรจะต้องมีการพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ วิทยาศาสตร์เชื่อในเหตุผล และผลที่เกิดขึ้นเชิงประจักษ์พิสูจน์ได้ มีหลักฐานมายืนยัน และทุกอย่างจะต้องดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์และมีเหตุผลเป็นตัวตัดสิน โดยอาศัยปัญญาในการพิจารณา วิทยาศาสตร์ไม่อาศัยศรัทธา แต่อาศัยเหตุผล เชื่อการทดลองว่าให้ความจริงแก่เราได้ แต่ไม่เชื่อการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะทุกอย่างดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์ มีเหตุผล และวิทยาศาสตร์ใช้ปัญญาและเหตุผลเป็นตัวตัดสินความจริง

พระพุทธศาสนาก็มีหลักความเชื่อเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ ดังหลักคำสอนที่ปรากฏในกาลามสูตร พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า การจะเชื่ออะไรแค่ไหนนั้นจะต้องพิสูจน์ด้วยตนเอง โดยใช้สติปัญญาและเหตุผล แต่อย่าเชื่อโดยวิธีต่อไปนี้

กาลามสูตร^{*} หลักพิจารณาก่อนเชื่อในพระพุทธศาสนา

๑. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะการฟังตามกันมา	๖. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะการคาดคะเนเอา
๒. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะการถือสืบ ๆ กันมา	๗. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะการตรึกตรอง
๓. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะการเล่าลือ	๘. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะตรงกับความเห็นของตน
๔. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะการอ้างคัมภีร์	๙. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะรูปลักษณะน่าเชื่อ
๕. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะนึกคิดเอาเอง	๑๐. อย่าปลงใจเชื่อเพียงเพราะท่านเป็นครูของเรา

^{*} จาก พจนานุกรมพระพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม (น. ๒๓๒), โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๑, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า เมื่อใดที่เราใช้ปัญญาทดสอบด้วยตนเองแล้วเห็นว่าคำสอนใดเป็นคำสอนที่ดีมีคุณประโยชน์แล้วจึงค่อยเชื่อ สอนมิให้เชื่ออย่างมง่าย แต่เน้นการทดสอบและการปฏิบัติ เมื่อทดสอบได้ผลทางปฏิบัติแล้วจึงเชื่อ

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องศรัทธาเหมือนกัน แต่ศรัทธามีวิธีสุดท้ายที่จะตัดสินว่าความจริงคืออะไร ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงเครื่องชักจูงให้คนเข้าไปทดสอบความจริง แต่ตัวที่ตัดสินความจริงคือ “ปัญญา” ในหลักธรรมคำสอนเรื่อง มรรคมีองค์ ๘ อันเป็นหนทางที่จะพามนุษย์ไปสู่นิพพานซึ่งเป็นความจริงอันสูงสุดนั้น ไม่ปรากฏว่ามีศรัทธาอยู่ด้วย ในการสอนหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนนั้น หากในหลักธรรมใดมีศรัทธาอยู่ จะต้องมียุติปัญญากำกับอยู่เสมอ เช่น พละ ๕ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ในหลักธรรมอริยทรัพย์ มีศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา

๒) **ด้านความรู้** ทั้งวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนาต่างก็ยอมรับความรู้ที่ได้จากประสบการณ์

“ประสบการณ์” หมายถึง การที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้ประสบกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดบางอย่าง เช่น รู้สึกดีใจ รู้สึกอยากได้ วิทยาศาสตร์เริ่มต้นจากประสบการณ์ คือ จากการที่ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วเกิดความอยากรู้อยากเห็นก็แสวงหาคำอธิบาย วิทยาศาสตร์จะไม่เชื่อหรือยึดถืออะไรล่วงหน้าอย่างตายตัว แต่จะอาศัยการทดสอบด้วยประสบการณ์สืบสาวไปเรื่อย ๆ จะไม่อ้างอิงถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์และการทดลอง

หลักการของวิทยาศาสตร์เป็นหลักความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ก็ทรงเริ่มคิดจากประสบการณ์ คือ ประสบการณ์ที่ได้เห็นความเจ็บ ความแก่ ความตาย และที่สำคัญที่สุดคือ ความทุกข์ พระองค์มีพระประสงค์ที่จะค้นหาสาเหตุ

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์มีลักษณะสอดคล้องกับหลักอริยสัจ ๔ ของพระพุทธศาสนาที่เน้นวิธีการแก้ปัญหาด้วยการลงมือปฏิบัติ

ของทุกข์ ในการค้นหาพระพุทธองค์ได้เชื่ออะไร ล่วงหน้าอย่างตายตัว ไม่ทรงเชื่อว่ามีพระเป็นเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ที่จะให้คำตอบได้ แต่ทรงทดลอง โดยอาศัยประสบการณ์ของพระองค์เอง ตั้งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ มีส่วนที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในเรื่องนี้ คือ วิทยาศาสตร์เน้นความสนใจกับเรื่องราวหรือการรับรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ด้านประสาทสัมผัส (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ส่วนพระพุทธศาสนา เน้นความสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวหรือการรับรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทางจิตใจ

๒.๒ ความแตกต่าง

แม้ว่าหลักการของพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ แต่หลักวิทยาศาสตร์ กับหลักการของพระพุทธศาสนาก็มีความแตกต่างกัน ดังนี้

๑) มุ่งเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์มุ่งเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ต้องการรู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นผลที่ตามมา เช่น เมื่อเกิดฟ้าผ่า ต้องรู้ว่าอะไรคือสาเหตุของฟ้าผ่า และผลที่ตามมาหลังจากฟ้าผ่าแล้วจะเป็นอย่างไร

พระพุทธศาสนาก็มุ่งเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่นเดียวกัน แต่ต่างกันว่า พระพุทธศาสนาเน้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์มากกว่ากฎเกี่ยวกับสิ่งไม่มีชีวิต จุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา คือ สอนให้คนเป็นคนดีขึ้นหรือเป็นคนโดยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เรื่องน่ารู้

ทวาร ๖

ทวาร ๖ ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ทางรับรู้อารมณ์ทั้ง ๖ หรือเรียกว่าอายตนะภายใน ๖ ทาง ได้แก่ **จักขุทวาร** คือ ประสาทสัมผัสทางตา **โสตทวาร** คือ ประสาทสัมผัสทางหู **ฆานทวาร** คือ ประสาทสัมผัสทางจมูก **ชีวนทวาร** คือ ประสาทสัมผัสทางลิ้น **กายทวาร** คือ ประสาทสัมผัสทางกาย และ **มนทวาร** คือ ประสาทสัมผัสทางใจ

๒) ต้องการรู้กฎธรรมชาติ

วิทยาศาสตร์ต้องการเรียนรู้กฎธรรมชาติและหาทางควบคุมธรรมชาติหรือเอาชนะธรรมชาติ พุทธอีกนัยหนึ่ง วิทยาศาสตร์เน้นการควบคุมธรรมชาติภายนอก แต่พระพุทธศาสนาสอนให้คนควบคุมภายในจิตใจตนเอง ลำพังแต่ความสามารถที่ควบคุมธรรมชาติได้ ไม่อาจทำให้ความสงบสุขเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ มนุษย์ต้องรู้จักควบคุมตนเองให้มีจิตใจดีงามด้วย สันติสุขที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้ วิทยาศาสตร์มุ่งปรับธรรมชาติ ปรับตัวให้เหมาะสมกับธรรมชาติและปรากฏการณ์ แต่พระพุทธศาสนามุ่งปรับจิตใจคน

๓) ยอมรับโลกแห่งสสาร

วิทยาศาสตร์ยอมรับโลกแห่งสสารที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ว่ามีจริง โลกที่อยู่พ้นจากนั้นวิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับ (ซึ่งความจริงวิทยาศาสตร์มิได้ปฏิเสธ เพียงแต่ยังไม่ยอมรับ เพราะวิทยาศาสตร์เชื่อว่าประสาทสัมผัสเป็นเครื่องมือสุดท้ายที่จะตัดสินความจริง)

ส่วนพระพุทธศาสนาเชื่อว่ามัจจุธรรมสูงสุด (นิพพาน) ซึ่งเป็นสภาวะที่ประสาทสัมผัสของมนุษย์ปุถุชนที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหาไม่สามารถจะรับรู้ได้ พระพุทธศาสนาแบ่งสิ่งที่มีอยู่จริงเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ “สังขตธรรม” (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง) และ “อสังขตธรรม” (สิ่งที่ปัจจัยมิได้ปรุงแต่ง คือ นิพพาน) วิทยาศาสตร์ยอมรับว่าสังขตธรรมนั้นมีจริง แต่อสังขตธรรมอยู่นอกการรับรู้ของวิทยาศาสตร์

ส่วนสัจธรรมในพระพุทธศาสนา มีทั้งที่สามารถแสดงให้ประจักษ์เป็นสาธารณะได้ และไม่สามารถแสดงให้ประจักษ์เป็นสาธารณะ แต่แสดงโดยการประจักษ์ใจตนเองได้ (หมายถึง มีทั้งที่เราสามารถรับรู้ได้ด้วยตาและรับรู้ด้วยใจ) ความจริงระดับต้น ๆ และระดับกลาง ใคร ๆ ก็อาจเข้าใจและเห็นจริงได้ เช่น คนที่โลภมาก อิจฉา ริษยาเขามาก ไม่มีความสุขแห่งจิตใจ คนที่มีเมตตา ไม่ปรารถนาร้ายต่อใคร เป็นคนมีความสุข ไม่มีเวรไม่มีภัยต่อผู้อื่น

ความจริงเหล่านี้สามารถแสดงให้ประจักษ์ได้และชี้ให้ดูตัวอย่างได้ แต่ปรมาตมธรรมอันสูงสุดนั้น ผู้ที่ได้พบแล้วยากที่จะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ เป็นสภาวะที่ผู้รู้เองเห็นเอง จะพึงประจักษ์เฉพาะตัว

การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ต้องควบคู่ไปกับศีลธรรม จะช่วยให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔) มุ่งเอาความจริงมาตีแผ่ วิทยาศาสตร์มุ่งให้ความสำคัญกับสิ่งค้นพบ เพื่อนำไปสร้างสิ่งใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนา การสร้างนวัตกรรม หรือเพื่อแก้ปัญหา ในบางครั้งอาจจะเลเยเรื่องศีลธรรมความดี ส่วนความชั่วสนใจเพียงค้นเอาความจริงมาตีแผ่ให้ประจักษ์เพียงอย่างเดียว เช่น วิทยาศาสตร์ค้นพบเรื่องการระเบิด แต่ควรระเบิดอะไร ไม่ควรระเบิดอะไร ไม่อยู่ในขอบข่ายของวิทยาศาสตร์ การค้นพบทางวิทยาศาสตร์จึงมีทั้งคุณและโทษ

ส่วนคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเน้นเรื่องศีลธรรม ความดีความชั่ว มุ่งให้มนุษย์มีความสุขเป็นลำดับขั้นเรื่อย ๆ จนถึงความสงบสุขอันสูงสุด คือ นิพพาน

๓. การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา และการคิดแบบวิทยาศาสตร์

กระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ สามารถแบ่งได้เป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

การคิดแบบวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น

ปัญหาเกิดขึ้น คือ ทำไมต้นมะม่วงที่บ้านเราใบแห้ง ใบร่วงหมดต้น ไม่ออกผล

ตั้งสมมติฐาน เพื่อทดสอบว่า “เป็นเพราะไม่ได้ให้สารอาหารบำรุงใบ จึงทำให้ใบมะม่วงร่วงและไม่ออกผล”

รวบรวมข้อมูล คือ ถามเพื่อนบ้านที่ปลูกมะม่วงพันธุ์เดียวกับเรา สอบถามชาวสวนที่ปลูกมะม่วง สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องว่าเขาบำรุงต้นมะม่วงอย่างไรจึงออกผล ซึ่งจะได้คำตอบว่าเขารดน้ำ ใส่ปุ๋ย ให้สารบำรุงใบ

วิเคราะห์ข้อมูล เรารดน้ำ ใส่ปุ๋ย แต่ไม่ได้ให้สารบำรุงใบ จึงคิดว่าสาเหตุอยู่ที่นี้ แล้วก็ลองให้สารบำรุงใบอย่างเขา

สรุปผล ปรากฏว่าปีต่อมามะม่วงออกผลดีเหมือนของเพื่อนบ้าน แสดงว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ถูกต้อง ถือคำตอบนี้เป็นหลักปฏิบัติต่อไป

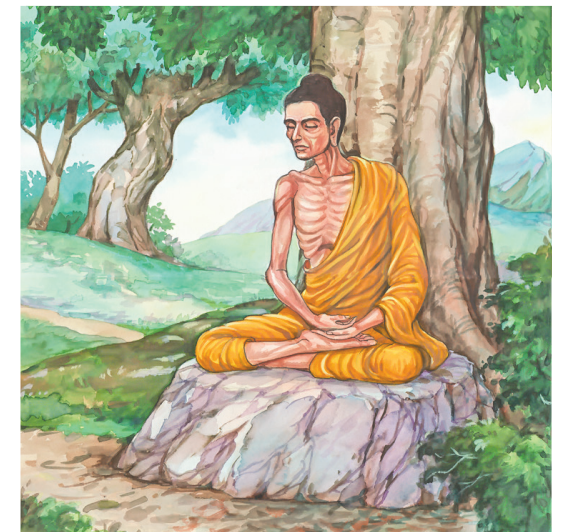
ในทำนองเดียวกัน หากเราศึกษาเกี่ยวกับพุทธประวัติจะพบว่า กระบวนการคิดของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่เสด็จออกทรงผนวชจนกระทั่งตรัสรู้ ก็มีวิธีการเหมือนกัน คือ

๑. ทรงเห็นว่าความทุกข์เป็นปัญหา จะต้องหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหา

๒. ทรงตั้งคำตอบชั่วคราว คือ ทรงเห็นว่าเจ้าลัทธิสำนักต่าง ๆ อาจให้คำตอบได้ และเมื่อให้คำตอบไม่ได้ก็ทรงเห็นว่าการทรมานกายอาจให้คำตอบได้

๓. ทรงรวบรวมข้อมูล คือ เสด็จไปตามสำนักต่าง ๆ ที่เขาว่าเก่ง ลองทรมานกายดู ลองอดอาหารเพื่อดูว่าจะได้คำตอบหรือไม่

๔. ในกรณีของพระพุทธองค์ การรวบรวมข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน เช่น การบำเพ็ญเพียรทางกายเป็นทั้งการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะพระองค์ทรงใช้พระวรกายของพระองค์เองเก็บข้อมูล จึงเป็นการวิเคราะห์และทดสอบข้อมูลไปในตัว ส่วนคำสอนของสำนักต่าง ๆ ที่ทรงศึกษา พระองค์ทรงนำมาวิเคราะห์แล้ว เห็นว่ามีข้อคำตอบที่ถูกต้อง จึงทรงเลิกแล้วหันมาเสวยพระกระยาหารตามเดิม ทำให้ปัญจวัคคีย์เสื่อมศรัทธาพากันหนีไป แต่ก่อให้เกิดผลดีแก่พระสิทธัตถะ เพราะได้สร้างบรรยากาศอันเงียบสงัด ซึ่งเอื้อต่อการบำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างยิ่ง

การบำเพ็ญทุกกรกิริยาโดยใช้พระวรกายของพระองค์เป็นเครื่องทดลอง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดของพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

๕. เมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าคำตอบชั่วคราวที่ตั้งไว้ไม่ถูกต้อง จึงทรงเปลี่ยนแปลงวิธีการใหม่ โดยหันมาทดลองการบำเพ็ญเพียรทางจิตแทน ก็ปรากฏว่าทรงประสบความสำเร็จ ได้ตรัสรู้ความจริง

พระสิทธัตถะได้ตรัสรู้ริยสัจเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เวลาใกล้รุ่ง ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

อันเป็นคำตอบที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความทุกข์

๖. ทรงนำคำตอบที่ได้ไปเผยแผ่แก่ชาวโลก เพื่อแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์ให้แก่มวลมนุษย์

จะเห็นได้ว่ากระบวนการคิดตามนัยในพระพุทธศาสนาก็มีความคล้ายคลึงกับกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ เพียงแต่วิธีการคิดแบบนี้ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า คิดแบบเหตุผลหรือคิดแบบอริยสัจ ซึ่งเป็น ๑ ใน ๑๐ วิธี ของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีดังนี้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย คือ สืบค้นจากผลสืบสาวหาสาเหตุที่แท้จริง

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ คือ แยกย่อยออกเป็นส่วน ๆ เพื่อหาความสอดคล้องสัมพันธ์

๓. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ คิดและรู้ความเป็นไปตามธรรมดาของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง

๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ คือ คิดตามเหตุผล สืบสาวหาสาเหตุแล้วแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ

๕. วิธีคิดเชื่อมโยงหลักการและความมุ่งหมายให้สัมพันธ์กัน คือ คิดถึงหลักการของเรื่องหรือสิ่งนั้นว่าคืออะไร ความมุ่งหมายเพื่ออะไร การกระทำตรงตามหลักการและความมุ่งหมายหรือไม่

๖. วิธีคิดแบบคุณ-โทษ และทางออก คือ คิดทั้งในแง่บวก แง่ลบ และคิดเสนอแนวทางแก้ไข

๗. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม คือ คิดวิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่แท้จริงหรือประโยชน์แฝงของสิ่งนั้น ๆ ว่าคืออะไร เพื่อจะได้รู้จักเสพ รู้จักใช้สิ่งทั้งหลายเพื่อคุณค่าที่แท้จริง

๘. วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม คือ คิดเพื่อให้เกิดกำลังใจสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเพื่อตนเองและสังคม

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ คิดแบบมีสติ รู้เท่าทันปัจจุบัน ไม่ฟุ้งซ่าน

๑๐. วิธีคิดแบบจำแนกประเด็นและแง่มุมต่าง ๆ หรือพยายามมองหลายมุม เพื่อให้ได้คำตอบหรือความเข้าใจที่ถูกต้องสมบูรณ์

พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกหัดอบรมตน และการพึ่งพาตนเอง

พระพุทธศาสนาเชื่อในหลักการฝึกฝนตนหรือพัฒนาตนเพื่อให้ก้าวหน้าด้วยคุณความดี จนกระทั่งบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากอำนาจของโลก โกรธ หลง โดยสิ้นเชิง อันนับว่าเป็นอิสรภาพที่แท้จริง

ในการฝึกฝนนั้นเราเองจะบังคับตนเอง ควบคุมตนเอง หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่าเราต้องพึ่งตนเอง สำหรับคนอื่น เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ เป็นเพียง “ผู้ช่วยเหลือ” เพื่อให้เราทำได้ด้วยดี และบรรลุผลสำเร็จเร็วขึ้น

พระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนฝึกได้ และมีศักยภาพที่จะฝึกฝนพัฒนาได้ คุณสมบัตินี้ มนุษย์มีมากกว่าสัตว์ สัตว์อื่น ๆ ที่นำมาฝึกอย่างเก่งก็ฝึกให้พอใช้งานได้ เช่น หน่วยงานตำรวจ มีการฝึกสุนัขดมกลิ่นเพื่อช่วยในการตรวจค้นสิ่งเสพติด วัดถ้ำกระบอก ค้นหาหลักฐานในที่เกิดเหตุ ซึ่งฝึกให้สามารถใช้งานได้เพียงเท่านั้นก็นับว่าประเสริฐแล้ว

ดังพระบาลีว่า “วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชาเนยา จ สินฺธวา

กฺุณฺชรา จ มหานครา อตฺตทนฺโต ตโต วร”

หมายความว่า “ม้าอัศจรรย์ ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ พญาญกฺุณฺชร ที่ฝึกดีแล้วนับว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่มนุษย์ที่ฝึกตนได้ดีแล้วประเสริฐกว่านั้น”

การฝึกฝนตนเองเป็นวิธี “เลื่อนขั้น” หรือ “เลื่อนระดับ” ตนเอง ให้สูงขึ้นตามลำดับ ความหมายในทางธรรม หมายถึง การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความดีงาม ความสุข สันติภาพ และอิสรภาพ หรือฝึกให้ตนมีความรู้คู่กับความดีงาม ปัจจัยสำคัญทำให้การปฏิบัติบรรลุผลก็คือ การยอมรับในศักยภาพของตน หรือการยอมรับความสามารถในการเข้าใจธรรมและพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับธรรม

การฝึกตน มีดังนี้

๑. ระดับอันธพาลปุถุชน คือ ผู้ที่ทำ พูด คิด ตามสัญชาตญาณอย่างสัตว์ ไม่รู้จักควบคุมตนเอง กระทำการต่าง ๆ เป็นไปตามอำนาจของโลก โกรธ หลง

๒. ระดับพาลปุถุชน คือ ผู้ที่ยังมีโลก โกรธ หลง เช่นเดียวกับบุคคลประเภทแรก แต่ดีกว่าเล็กน้อยที่รู้จักควบคุมตนได้บ้างบางครั้ง

ผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างสุจริตย่อมเป็นผู้ที่คิดแบบมีสติ รู้เท่าทันปัจจุบัน ทำให้เกิดผลดีต่องานที่ทำ

๓. ระดับกัลยาณปุถุชน คือ ผู้ที่ละอายชั่ว กลัวบาป มีศีล มีธรรม คือ มีศีล ๕ ธรรม ๕ เกือบสมบูรณ์จนถึงขั้นสมบูรณ์

๔. ระดับอริยมุคค คือ ผู้ที่ฝึกฝนอบรมตนให้ก้าวหน้าด้วยคุณธรรมสูงขึ้นไปตามลำดับ ซึ่งมี ๔ ขั้น ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ สามารถบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ได้ครั้งละเล็กละน้อย จนกระทั่งหมดไปโดยสิ้นเชิง

๕. พระพุทธศาสนามุ่งอิสรภาพ

พระพุทธศาสนามุ่งให้การฝึกฝนตนเองของมนุษย์มุ่งสู่อิสรภาพ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของการฝึกอบรมตนตามหลักพระพุทธศาสนา นั่นคือ “วิมุตติ” (ความหลุดพ้น) ซึ่งหมายถึงการหลุดพ้นจากการครอบงำของโลก โกรธ หลง หรือเรียกว่า “อิสรภาพ” หมายถึง ความเป็นใหญ่ ความพึ่งตนเองได้ และความไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของใคร

แม้ว่าอิสรภาพจะเป็นเป้าหมายสูงสุดหรือจุดหมายปลายทางก็จริง แต่พระพุทธศาสนาก็มิได้ละเลยเป้าหมายระดับรองลงมา สำหรับปุถุชนทั่วไปที่ยังเวียนว่ายอยู่ในกระแสโลก ยังต้องศึกษาเล่าเรียน ยังต้องประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว พระพุทธศาสนาก็ยังชี้แนะให้ค่อย ๆ ลดค่อย ๆ ละ เท่าที่จะทำได้ โดยสอนว่า “ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งหลายมากเกินไป” มิใช่สอนไม่ให้อยากได้ หรือไม่ให้อยากมีอยากเป็นอะไร ในทางตรงกันข้าม กลับเน้นว่า อยากได้อะไร

การฝึกอบรมจิตให้มีสมาธิอยู่เสมอ ย่อมทำให้จิตบริสุทธิ์ มีสติในการดำเนินชีวิต

อยากมีอะไร ก็ให้สร้างสรรค์เอาเต็มที่ เต็มความสามารถ ด้วยความพากเพียรและโดยวิธีที่สุจริต อยากเป็นอะไรก็ให้เป็นโดยวิธีการที่ถูกต้อง แต่ไม่ควรได้ ไม่ควรมี ไม่ควรเป็นด้วยความยึดมั่นถือมั่นเกินกว่าเหตุ รู้จักปล่อย รู้จักวางเท่านั้น ก็นับว่าได้สัมผัสกับอิสรภาพทางจิตได้บ้าง แม้เล็กน้อยก็ยังดี

อิสรภาพทางจิตเป็นสภาวะที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นผลมาจากการฝึกอบรม ความประพฤตสุจริตทางกาย วาจา ประกอบอาชีพสุจริตโดยชอบธรรม การฝึกจิตให้เข้มแข็งมั่นคงจะทำให้เรามีจิตที่สงบผ่องใส เป็นสุข

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนและมนุษยชาติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหลักการของพระพุทธศาสนาที่เน้นหลักความเป็นประชาธิปไตยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ยังผลให้ทุกคนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนามีความเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น หลักประชาธิปไตยที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ การลงมติก้นในที่ประชุมโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ไทยใช้ปกครองในปัจจุบัน นอกจากนี้ หลักการสำคัญของพระพุทธศานานอกจากจะใช้หลักการเคารพเสียงข้างมากหรือความเป็นประชาธิปไตยแล้วยังมีหลักการที่สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ โดยพระพุทธองค์ทรงสอนให้เชื่อสิ่งที่มีเหตุผล ตรัสตรองสิ่งต่าง ๆ ด้วยสติปัญญาแล้วค่อยเชื่อ อันเป็นผลให้ผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข บนพื้นฐานของความเชื่ออย่างมีเหตุผล จึงอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมในปัจจุบัน หากพุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติตนด้วยคุณงามความดีตามหลักธรรมคำสอน จนถึงจุดหมายอันสูงสุดแล้ว ย่อมจะทำให้หลุดพ้นจากความโลภ โกรธ หลง ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

สุขสฺส ทาทา เมธาวิ สุขํ โส อธิจฺจนฺติ
ปราชญ์ผู้ให้ความสุข ย่อมได้รับความสุข
(พุทธศาสนสุภาษิต)

❓ คำถาม ประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. พระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างประกอบ
๒. หลักการของพระพุทธศาสนามีความเหมือนและความต่างกับหลักการของวิทยาศาสตร์อย่างไร
๓. การคิดแบบอริยสัจมีความสอดคล้องกับการคิดแบบวิทยาศาสตร์อย่างไร
๔. นักเรียนมีขั้นตอนในการฝึกหัดอบรมและพึงพาตนเองตามหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างไร
๕. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยอย่างไร และนักเรียนสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

กิจกรรม การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

ความสามารถด้าน	☒ การสื่อสาร
☒ การคิด	☐ การแก้ปัญหา
☒ การใช้ทักษะชีวิต	☐ การใช้เทคโนโลยี

นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

๑. ร่วมกันวิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา และเปรียบเทียบหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ว่าเหมือนหรือแตกต่างกัน อย่างไร
๒. แบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม เพื่อสืบค้นข่าวหรือสถานการณ์ที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม หรือปัญหาสังคมมา ๑ เหตุการณ์
๓. สมาชิกในกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวทางการคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์ จากนั้นสรุปข้อมูลเป็นแผนผังความคิดหรือรูปแบบที่กลุ่มของตนเองสนใจ
๔. แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลงานการวิเคราะห์ให้เพื่อนฟังหน้าชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน